

DANTE ALIGHIERI

Jméno
Narozeni
Úmrtí

1265 – FLORENCIE
1321 – RAVENNA

Základní informace

Dantovo dílo časově spadá do středověku, ale obsahuje základy renesančních myšlenek. Kromě psaní literatury a filozofických spisů byl Dante také politicky činný, účastnil se několika bitev, působil v městské radě Florencie a vykonával různá diplomatická posláná. Velkou měrou také přispěl k rozvoji jazykovědy a italského jazyka. Jeho nejvýznamnějším dílem je *Božská komedie*.

Životní osudy

Dante Alighieri pocházel z Florencie, kde navštěvoval řádovou školu. V letech 1285–1287 studoval univerzitu v Bologni, kterou patrně nedokončil. Filozofické vzdělání získal později v Padui. Důležitou roli, která poznamenala Dantovu celoživotní tvorbu, hrála jeho láska k Beatrici, která zemřela jako mladá dívka. Právě ona byla inspirací k napsání *Božské komedie*, kterou Dante začal tvořit v roce 1306. Jako zastávce protipapežské strany musel Dante roku 1302 opustit Florencii. Zbytek života strávil na cestách, žil ve Veroně a Ravenně.

Dante Alighieri psal **milostnou poezii, odborná pojednání o gramatice i politické traktáty**. Do dějin literatury se však zapsal především svým **duchovním eposem Božská komedie**, který představuje pokus o umělecké ztvárnění celého světa a jeho historie. Tento raně renesanční duchovní epos, inspirovaný starověkou literaturou a křesťanskými představami o posmrtném životě, **vychází ze středověké křesťanské nauky**, ale zároveň **obsahuje prvky typické pro renesanci** – lásku k vlasti, touhu po poznání, úctu k antické kultuře a vzdělanosti a prožitek osobní lásky.

Božská komedie (1307–1321)

Božská komedie (*Commedia*, později *La divina commedia*) začíná obrazem temného hvozdu (**alegorie světa**), v němž básníka, který tu zabloudil, ohrožují tři šelmy: pardál, lev a vlčice, ztělesňující smyslnost, pýchu a lakotu. Zběsilý úprk ho zavede na příkrý sráz, kde narazí na svého průvodce, kterého mu poslala zemřelá **Beatrice**. Tímto průvodcem je antický spisovatel **Vergilius**, který byl ve středověku velmi ctěn a uznáván, neboť představoval symbol lidského vědění. S ním prochází **Peklem**, kde se setkává s řadou známých, přátel i odpůrců, vladařů, filozofů a teologů. Ti jsou trestáni podle velikosti viny v devíti stupňovitých kruzích, ve kterých jsou duše souzeny podle povahy svých hříchů – čím blíže ke středu, tím horší nesou provinění. Poté ho Vergilius provází **Očistcem**, který má podobu ostrova s velkou horou. Dál pohan Vergilius již nesmí jít, a proto se průvodcem v **Ráji** stává sama **Beatrice**. Cesta Očistcem i Peklem trvá šest dní a teprve sedmý den básník vstupuje do ráje. Velkolepě působí **kompoziční stavba básně**. Čísla tu mají **symbolický význam** – klíčovou roli hraje číslo tři – skladba má **3 části**, každá obsahuje **33 zpěvů**. Zpěvy jsou složeny z tříveršových strof s rýmovým schématem *aba bcb cdc* (rýmuje se vždy dva verše obkročně). Každý verš má jedenáct slabik. Epos alegoricky popisuje pout lidské duše (jednotlivce) i celého lidstva k bohu, hledání smyslu života a spásy.

Dante Alighieri: Božská komedie, přeložil Vladimír Mikš

Eugène Delacroix: Dante a Vergilius

Každý verš má jedenáct slabik. Epos alegoricky popisuje pout lidské duše (jednotlivce) i celého lidstva k bohu, hledání smyslu života a spásy.

1265 narodil se ve Florencii
1274 setkal se s Beatricí
1276 zasnoubil se s Gemmou
1285–1287 studoval na univerzitě v Bologni
1290 dozvěděl se o smrti Beatrice
1302 odsouzen a vyhroščen z Florencie
1307 začal psát Božskou komedii
1321 zemřel v Ravenně

INSPIRACE

Božská komedie se stala inspirací mnoha autorů od renesance po dnešek. Za všechny lze jmenovat Miltonův *Ztracený ráj*, Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*, Goethova *Fausta a Kollárovu Slávy dceru*.

Další díla

O monarchii

Roku 1313 dopsal Dante politický traktát *O monarchii*, v němž oslavoval univerzální moc císaře nezávislou na papeži.

Nový život

Zesnulé lásce Beatrici je věnován sborník milostné poezie *Nový život*.

O řeči lidové

Ve spise *O řeči lidové* vysvětlil Dante pravidla spisovné italstiny, která prosazoval ve svých dílech. Zamýšlil se zde nad tím, jaké bytosti potřebují k dorozumívání jazyk, kdo první promluvil a co se s jazyky stalo při babylonském zmatení. Za původní jazyk považuje hebrejštinu a evropské jazyky dělí na tři větve.

Ženaty už jako teenager!
Představte si, že se Dante zasnoubil už v jednatnáctiletých (což bylo ovšem v této době zcela běžné). Později se se svou snoubenkou Gemmou oženil a měli spolu čtyři děti.

Machinace s názvem

Označení *komedie* neznamenal, že se jedná o vtipný text, při kterém se čtenáři pořádně zasmějí. Ve středověku byla komedie dílo, které končí šťastně, tedy spásou duše, a ne jejím zatracením. Příviastek božská použil Giovanni Boccaccio a součástí názvu se stal až v roce 1555, tedy dlouho po Dantově smrti.

Češi v Dantově díle

Dante ve svém díle psal i o českých králech Přemyslu Otakarovi II. a Václavu II. **Až to budete číst, neuvěříte vlastním očím, co se o známých českých panovnících dozvíte.**

FRANCESCO PETRARCA

Jméno
Narození
Úmrtí

1304 – AREZZO

1374 – PADOVA

Základní informace

Byl to italský renesanční básník, prozaik a myslitel, jeden z prvních italských literátů, kteří žili na dvořech renesančních velmožů a psali pro ně svá díla. Pro svou znalost antické kultury a díky svým sbírkám rukopisů antických latinských děl bývá nazýván otcem humanismu. V Římě byl korunován na knížete básníků.

Životní osudy

Francesco Petrarca se narodil roku 1304 v Arezzu. Studoval práva a roku 1326 byl v Avignonu vysvěcen na kněze. Tam se také v chrámu sv. Kláry setkal s Laurou, šlechtičkou, která se stala inspirací jeho milostné poezie. Petrarckova kariéra v církevních službách byla poměrně úspěšná, ale už roku 1343 po návratu z diplomatické cesty do Neapole odmítl možnost stát se biskupem. Roku 1353 odešel do Milána, kde pracoval v diplomatických službách. Konec svého života strávil Petrarca v městecu Padova v péči své dcery.

Na počátku své literární dráhy byl Petrarca uznáván jako **výjimečný filolog a znalec antiky**. Snažil se o vzkrášení antických žánrů a témat a jejich propojení s křesťanskými motivy.

Svou poezii, líčící duševní neklid, milostné motivy a přírodní témata, vystoupil ze středověku a stal se **zakladatelem moderní evropské lyriky**.

Základem Zpěvníku jsou **milostné verše**, nicméně dílo obsahuje i **náboženské a politické básně a verše určené Petrarckovým přátelům**. Láska se v Petrarckových verších stává mravní silou, která pozvedá život milujících na duchovní úroveň. Autor zdůrazňuje pomíjivost lidské krásy i existence, a jeho verše tak získávají nádech melancholie.

Přestože je v české literatuře znám především díky sbírce Zpěvník, je autorem i množství dalších děl, jako je např. **didakticko-alegorický epos Triumfy**, nedokončený **hrdinský epos Afrika**, inspirovaný Vergiliovou Aeneidou či rozsáhlý **historický spis O slavných mužích**.

Zpěvník (asi 1370)

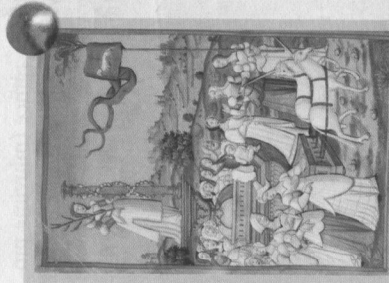
Stěžejní Petrarckovo dílo **Zpěvník** (*Canzoniere*, někdy v překladu **Sonety Laure**) se stalo vzorem evropské lyriky na několik století. Dílo má dvě části a obsahuje 366 většinou milostných básní o nenaplněné lásce, z nichž 317 má formu sonetu. Tuto formu převzal Petrarca od provenšalských básníků, dal jí přesná pravidla a řád. Vytvořil z ní útvar, který byl v pozdějších dobách využíván ve všech světových literaturách.

V první části knihy **Za Laurina života** se básník vrací do svého mládí, líčí trápení z lásky, bezesné noci a přednosti Laury – její chůzi, vlasy, nevinný pohled. Ve druhé části **Po Laurině smrti** se opakuje několik neustále se vracejících motivů – vzpomínky na krásu Laury, setkání

Ta krásná, již jsi tolik miloval,
odešla od nás, ach, tak znenadání;
ted', jakož doufám, nebo si ji chrání,
tak její skutky byly hodny chval.

Francesco Petrarca: Zpěvník, přeložil Václav Renč

s ní, zachycení milostného citu i chvilkových nálad a dojmů. V Sonetech není **Laura** jen pouhým abstraktním symbolem, ale **má rysy reálné pozemské ženy**. Básně jsou plné hlubokých citů, myšlenek a nálad milujícího člověka, líčení vnitřního světa básníka, zmltaného rozporem mezi pozemskými city a oddaností bohu.

Ilustrace ze Zpěvníku

- 1304 narodil se v Arezzu
- 1326 byl vysvěcen na kněze
- 1341 byl korunován na knížete básníků
- 1343 nepřijal biskupský úřad
- 1348 zemřela Laura
- 1353 nastoupil do diplomatických služeb
- 1356 pobýval v Praze na dvoře Karla IV.
- 1370 dokončil Zpěvník
- 1374 zemřel v Padově

INSPIRACE

Petrarkova tvorba byla ovlivněna antickými autory. Z Petrarckových děl vycházeli nejen tzv. petrarckisté (tedy básníci, kteří navazovali na Petrarca a psali poezii v jeho duchu), ale později také italská lyrika. Mnoho staletí byl vzorem i pro poezii evropskou.

V české poezii najdeme odkazy na Petrarca v díle Jaroslava Vrchlického – např. Poslední triumf Petrarckův, Poslední setkání Karla IV. s Petrarckou, sonet Petrarca.

Sonetu jako formy využíval např. Jan Kollár nebo Jiří Žáček.

Petrarkova korespondence s Karlem IV., Arnoštem z Pardubic a Janem ze Středy z let 1351–1368 pomohla později šířit myšlenky humanismu v Čechách, i když téměř až o sto let později. Český bylo Petrarckovo dílo překládáno již začátkem 16. stol. (Řehoř Hrubý z Jelení, Mikuláš Konáč z Hodlíškova).

Věťteks Karlem IV.

Známy lyričky básník Francesco Petrarca navštívil na své **služební cestě** Karla IV. Neví se vůbec, jak strávili společný čas, ale důvěryhodný zdroj říká, že se pánové bavili až do rána! A nebyli sami! Z nalezených básníkových dopisů se dozvídáme, že **noční akce se zřejmě zúčastnili i významní církevní hodnostáři a veřejní činitelé** Arnošt z Pardubic a Jan ze Středy!

Bezhlavý básník

Roku 2004 se vědci rozhodli zrekonstruovat Petrarckovu podobu. Proto otevřeli jeho hrobku a vyjmuli básnickovu lebku. Po měsíci bádání vědci publikovali ohromující závěr: Tato lebka nepatří ke zbytku kostry! A dokonce je to lebka osoby ženského pohlaví.

Laura de Sade

Petrarca se 6. 4. 1327 v avignonském chrámu setkal se svou múzou Laurou. Někteří tvrdili, že celým jménem se básnickova láska jmenovala Laura de Sade. Prý byla manželkou Hugóna de Sade. Byla snad Petrarckova femme fatale z rodiny nechvalně proslulého libertina markýze de Sade, jehož literární tvorba plná násilí a zla otrásla v 18. století tehdejší morálkou?

GIOVANNI BOCCACCIO

Jméno
Narozeni
Úmrtí

1313 – CERTALDO NEBO FLORENCE

1375 – CERTALDO

Základní informace

Byl to renesanční básník a prozaik proslulý především svou sbírkou novel Dekameron. Celé jeho dílo je proscyceno touhou po plně prožitém životě. Pod vlivem přítele Petrarkey získal nadšení pro humanismus, který však ve stáří kritizoval a nakonec všechna svá díla odsoudil.

Životní osudy

Narodil se v rodině florentského obchodníka, kde prožil velmi těžké dětství. Několik let strávil v Neapoli, kam ho otec poslal na obchodní praxi. Po studiu práv (ve svých dílech nazývá všechny právníky hlupáky) se seznámil s životem u dvora, kde se také setkal s hraběnkou Marií d' Aquino, nemanželskou dcerou neapolského krále Roberta I., která se stala inspirací jeho děl (pod jménem Fiammetta). Jeho proslulá účenost mu vynesla mnohé úřední funkce a diplomatická posláná (např. k Ludvíku Bavorskému nebo k papeži do Avignonu.) S Petrarhou ho pojilo přátelství na celý život. Roku 1371 se Boccaccio uchýlil do ústraní na venkov. Zemřel v 62 letech.

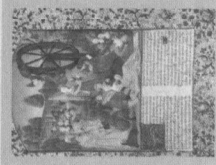
Skoro všechna Boccacciova díla psaná latinsky spadají do období před rokem 1348. To, co je spojuje, je pozemské pojetí lásky. Patří sem např. **alegorická skladba Milostné vidění**, **prozaický román Elegie na paní Fiammettu**, který je považován za počátek psychologické literatury, a **pastýřský epos Fiesolské nymfy**.

Od roku 1348 Boccaccio pracoval na italsky psaném Dekameronu, který dokončil o pět let později. Jeho krátké epické příběhy inspirované životem měšťanstva a zobrazující skutečné problémy této společenské vrstvy se rychle rozšířily po Evropě.

Od roku 1355 se snažil uskutečnit gigantický plán – vytvořit velkou **galerii literárních portrétů světových velikánů** o příbězích slavných mužů. V tomto období také vytvořil *Život Dantův*.

Dekameron (1348–1353)

Nejnámějším Boccacciovým dílem je **Dekameron** (*Decamerone*), **cyklus sta novel**. Všechny příběhy jsou zasazeny do jednoho rámce (mluvíme proto o **rámcové kompozici**). Společnost tří mladých mužů a sedmi mladých žen uteče z Florencie před morovou nákazou na venkovské sídlo. Tam si pro ukrácení dlouhé chvíle vyprávějí každý den (kromě pátků a sobot, které tráví ve zbožném rozjímání) **deset příběhů**. Pro každý večer je určeno **jiné téma**, např. příběhy o šťastné zamilovaných, ale i o nešťastných láskách, o schopnostech lidí, o ženách, které vyzrály na manželce, či o slechetných činech v lásce. V celé knize ukazuje Boccaccio svůj optimistický a sebevědomý náhled na svět. Pro dílo je typický **racionalismus**, **laicizace**, **výsměch pověrčivosti a pokrytectví**. Převážují **milostné příběhy**, někdy vážné, ale většinou laškovně, podávající obraz o způsobu myšlení a mravů soudobé Itálie.

Stránka z Dekameronu

Boccacciovy **postavy** jsou reálné, představují chytré, různé jedince, kteří jsou zakotveni ve svém světě (v kontrastu s literaturou středověku). Autor strídá optimistický a ironický pohled, rád baví čtenáře lidskou nedokonalostí. Jak bylo tehdy běžné, Boccaccio **čerpal z mnoha látek starších**, většinou antických, ale i z rytířských románů, ze staré francouzské a italské literatury.

V Arezzu žil kdysi boháč, který se jmenoval Tofano. Tomu byla dána za manželku překrásná žena, jež slula monno Ghita, a on na ni neprodleně začal žárlit, aniž věděl proč. Paní to postřehla, a jsouc tím rozhořčena, čas od času se poptávala po důvodu jeho nesmírné žárlivosti, když pak jí choť neuměl naznačit ani jeden, kromě nějakých všeobecných a falešných příčin, napadlo paní, že ho nechá umřít na chorobu, které se tak bezdůvodně bál.

Giovanni Boccaccio: Dekameron, přeložil Radovan Krátky

- 1313 narodil se v Certaldu nebo Florencii
- 1323–1325 odešel do Neapole
- 1327 začal studovat práva
- 1343 napsal první psychologický evropský román Elegie na paní Fiammettu
- 1345 napsal Fiesolské nymfy
- 1348 vypukl mor ve Florencii
- 1353 dokončil Dekameron
- 1357–1362 napsal Život Dantův
- 1375 zemřel v Certaldu

České překlady jednotlivých příběhů z Dekameronu se objevovaly už v humanismu, ale větší část přeložil až v 15. stol. syn Jiřího z Poděbrad Hynek z Poděbrad. Ten přeložil jedenáct z Boccacciových novel na základě německé verze. Vyšly roku 1950 pod názvem Boccacciowské rozprávky a obsahují dvanáct příběhů. Ten dvanáctý napsal Hynek z Poděbrad sám.

Příběhy Dekameronu ovlivnily řadu dalších děl téměř ve všech oblastech umění, určily vývoj evropské novely. Dodnes je Dekameron zdrojem inspirace pro různá umělecká odvětví. Roku 1990 vyšla např. kniha Vladimíra Párala Dekameron 2000 aneb Láska v Praze.

K nejnámějším filmovým

zpracováním patří Dekameron

(1970) italského režiséra Piera

Paola Pasolinho.

Další díla

Fiesolské nymfy

Básnická sbírka Fiesolské nymfy vstoupila do historie literatury jako první pastýřský epos v italské literatuře. Do češtiny ji v roce 1984 přeložil spisovatel Josef Hníšal.

Máma nezamámá

Neexistující informace o Boccacciově původní rodině – **máma byla nezamámá žena**, pravděpodobně **Petřianka**.

Upálení Dekameronu

Od úmyslu spálit Dekameron autora prý odvrátil Petrarca, přestože sám považoval toto dílo pouze za „mladistvou knihu, napsanou v próze a určenou pro lid“. Sám Boccaccio se ve stáří svého díla zřekl.

Pornografie, nebo umění?

Dekameron způsobil rozruch – na jedné straně stály nepopíratelné umělecké kvality, na druhé straně erotično a groteskně vykreslená směs nejhorších lidských vlastností. Vše došlo až tak daleko, že církev na Tridentském koncilu Dekameron zakázala.

Niccolò Machiavelli byl italský politik, diplomat, spisovatel, historik a vojenský teoretik, který je považován za **zakladatele politikologie**.

Proslavil se svým **politickým traktátem** *Vladař*, věnovaným tehdejšímu panovníkovi Florencie Lorenzovi Medicejskému, a **renesanční komedii** *Mandragora*.

ŽIVOT

Narodil se roku 1469 ve staré florentské rodině. Jako mládík psal **drobné básně** a **epigramy**, které byly ve společnosti velmi oblíbené. Za vlády Lorenza Medicejského se Machiavelli stal sekretářem ministerstva zahraničí a války. V roce 1512 byl zatčen a obviněn ze spiknutí proti rodině Medicejských. Nakonec byl propuštěn, nesměl už ovšem zastávat žádný veřejný úřad a musel opustit Florencii. To se změnilo jeho návratem do služeb Medicejů roku 1520, kdy se stal oficiálním dějepiscem Florencie. Množství Machiavelliho životních i politických zkušeností se odrazilo i ve *Vladaři*. Machiavelli zemřel roku 1527.

Machiavelliho klíčové dílo *Vladař* (1513) obsahuje **politické úvahy**, které odhalují a popisují mechanismy fungování moci a definují zásady pragmatické politiky, tedy politiky věcné, praktické, zaměřené na řešení konkrétních problémů doby a státu. Autor touží po **jednotném a mocném státě, který by byl spravován silným a moudrým vládcem**. Ten by neměl váhat použít jakýchkoli **prostředků**, které by zajistily **blaho země**. Traktát vychází z renesanční myšlenky, že člověk se nemá spoléhat na osud či boží prozřetelnost, ale pouze na své síly. Cíl každé snahy představuje absolutní hodnotu a prostředky, které k jeho realizaci vedou, jsou nepodstatné. Tato myšlenka je základem tzv. **machiavellismu**. Autor zastává požadavek, aby politika byla nezávislá na morálce a náboženství. Proto se také o autorovi říká, že měl odvahu sobě i celému světu přiznat to, co diplomaté všech dob dosud prozrazovali jen svým jednáním.

Niccolò Machiavelli: *Vladař*, přeložil Adolf Felix

Satirická komedie *Mandragora* bývá považována za nejvýznamnější dílo italské renesanční dramatiky. Vysmívá se lidské hlouposti, středověké pověrčivosti a víře v zázraky.

Marco Polo byl benátský kupec a dobrodruh, který cestoval z Evropy do Asie a jehož *Million* (po roce 1298) je základem cestovatelské literatury.

ŽIVOT

Narodil se v Benátkách roku 1254. V sedmnácti letech odjel s otcem a strýcem na východ.

Po **třech letech putování se dostali do Pekingu** a Číny, kde **zůstali sedmnáct let**. V roce 1295 se přes Indonésii, Indonésii, Cejlon a další země vrátil zpět do vlasti. Po zajetí Janovany při bitvě u Korčuly strávil zbytek svého života v Benátkách, kde se stal váženým obchodníkem. Tam také roku 1324 zemřel.

Million je jediným dílem Marka Pola. Původně byl zamýšlen jako příručka obchodní geografie. **Literárním cestopisem** se dílo stalo díky otáz-

Tu jsou ta zvířata, ještě sloví vlasy neb latině grafe. Ta zvířata mají dlouhá hrda na tři kročeje, přední noly dlouhé, ale zadní krátké. Hlavy mají malé, barvy na srsti jsou bílé a červené po všem těle. Ta jistá zvířátka jsou krotká, žádného neurazie.

Marco Polo: *Million*, přeložil František Pipin z Bononie

Machiavelliho názory se staly v dějinách předmětem mnoha diskusí – mnoho politiků i panovníků je odsuzovalo (např. pruský král Bedřich II.), ale mnoho je také oslavovalo (např. Benito Mussolini).

ZVUKOVÉ STOPY NA CD

28. Niccolò Machiavelli – *Vladař*

1. Poslechněte si ukázkou a převyprávějte ji svými slovy.
2. Souhlasíte s obsahem?
3. Na základě ukázky charakterizujte autora.
4. Na základě ukázky napište dvě věty, kterými charakterizujete celou knihu.
5. Jakým literárním druhem je ukázka?
6. Charakterizujte jazyk ukázky.
7. Jakým stylem je text napsán?

Za dobrotu na šibotu
Machiavelli věnoval Lorenzovi Medicejskému svého *Vladaře*. A ten? Pěkně se mu odvědí. Obvinil ho ze spiknutí proti své osobě a šup s Machiavellim rovnou na mučidla.

Smutný konec
Bylo to zoufalství, nebo filozofický čin? V každém případě spáchal Machiavelli sebevraždu – otrávil se.

ZVUKOVÉ STOPY NA CD

29. Marco Polo – *Million*

1. Kdo je chán?
2. Jaké informace získá čtenář z cestopisu *Million*?
3. Jaký typ literatury představuje *Million*?
4. Projevuje se zde autorský subjekt? Jestliže ano, jak?

Kde to vlastně Polo byl?
Podle některých názorů množství chyb v textu dokazuje, že Marco Polo nikdy v Asii nebyl.

Kdo by byl Kolumbus bez Pola?
Ve 14. a 15. století byl *Million* tak rozšířený a oblíbený, že inspiroval mnohé podniknutí objevitelských cest – třeba i Kryštofa Kolumba.